

4 - LIVET PÅ VENT I MOSJØEN

18. Fra Tromsø til Mosjøen.

Det gjelder å komme seg bort fra kaoset i Tromsø.

Mandag den 13. november går Liv og familien om bord i lokalbåten "Glimmingen" med kurs for Mosjøen. Det er en lang reise og de går etter hvert tom for mat. Båten går inn i Sandnessjøen og far går på land for å kjøpe mat. Han kommer til en liten gård der familien på 7 nettopp har satt seg til bords for å spise kveldsmat. De har akkurat helt opp suppe til alle 7 da far kommer inn. Alle suppeskålene blir tømt tilbake og opp i et spann. Brødet som var blitt delt ut- blir samlet sammen. Alt blir gitt til far. "De trenger maten mer enn oss" sa husmoren på gården. Så far kommer tilbake til "Glimmingen" med suppe og brød til hele familien. De sitter i lugaren og maten blir delt ut. Akkurat da slipper en kakkerlakk taket og ramler ned i suppa til Liv. Hun bare skubber den bort med hånda og spiser videre. Mat er mat.

19. Hvor mange bombefly og flyalarmer har du hørt, Liv?

Liv og familien kommer til Mosjøen en kveld sent i november. Hvis "Glimmingen" brukte mindre enn 14 dager fra Tromsø til Mosjøen- er du i Mosjøen eller på vei til Mosjøen når "den største skipskatastrofe i Skandinavia noensinne" skulle skje. Den skjer mandag 27. november utenfor Sandnessjøen.

"MS RIGEL" var blitt satt under tysk kommando i 1944. Den hadde forlatt Bodø dagen før på vei sørover. Rigel blir angrepet av britiske stupbombere utenfor Helgelandskysten. Angrepet kommer fra 16 fly og konvøyen- som "Rigel" var en del av- besvarer angrepet med luftvernild. Så blir MS Rigel truffet av maskinkanonild og det tar fyr.

Det omkom 2571 mennesker! (Sml. Med Titanic hvor det var 1502 omkomne.)

Det var for det meste serbiske og russiske krigsfanger samt tyske desertører og 7 norske fanger som var på vei til Akershus fengsel." (Kilde: NRK Nordland)

Hvis "Glimmingen" har kommet fram til Mosjøen denne dagen- med deg, Liv - eller om du er på vei til Mosjøen- med "Glimmingen"- må du ha sett eller hørt at "MS Rigel" blir bombet og satt i brann.

Da TIRPITZ ble senket av 34 bombefly 2 uker tidligere var du i Tromsø. Hørte du også da SCHARNHORST ble bombet 2. juledag året før i Altafjorden? Og hva med alle luftvernsirener og andre bombinger som ikke er nevnt her?

Er det noe rart at Liv senere skulle bli redd for flydur?

20. Julehilsen fra Kong Haakon. VII til det norske folk, over radio fra London, julaften 1944.

Det er julaften. I juletalet talte Kong Haakon direkte til det norske folk: "Våre landsmenn i Nord Norge, som er revet bort fra hus og hjem, etter å ha sett alt det som gjennom mange slektsledd og med slit og savn var bygget opp tilintetgjort av en hjerteløs fiende, som ikke kjenner medlidenhet eller medfølelse med medmenneskers lidelse og nød"

Jeg vet, at forholdene der er ytterst vanskelige på grunn av tyskernes hensynsløse ødeleggelser. Men jeg forsikrer dere deroppe om, at vi her ute gjør alt vi kan for å skaffe hjelp". (Kilde: kongehuset.no)

Hva skulle dette bety? At de ikke skulle reist? Betyr det at folk i Finnmark skulle få hjelp av norske styrker? Skulle det bety at de ikke skulle forlatt husene og heimene sine? Kom ikke denne beskjeden litt sent?

De hadde jo ikke fått noen hjelp!

21. Hvor skal vi bo nå? Livet på vent i Mosjøen.

Liv og familien fikk først bo hos en familie i Viksdal. Far får arbeid på en gård og livet begynner å roe seg. De venter bare på at krigen skal ta slutt slik at de kan reise hjem igjen til Honningsvåg.

Da blir mor pedell! De får bo i en lærerleilighet på internatet i Hundåla. Pedell var en ansvarsfull stilling på Internatskolen hvor det kom unger tre uker om gangen som ble sendt hjemmefra og som bodde på skolen. Når en klasse hadde fått undervisning i tre uker kom det en ny klasse for å bo der i de tre neste ukene. Pedellen var den som ordnet alt praktisk, vasket klær og lagde mat og tørket tårene til de som hadde hjemlengsel. Det var en viktig jobb. Her får Liv mange lekekamerater.

Mange kom med sokker og litt klær som de kunne avse til flyktningene fra Finnmark. Og noen hadde med seg litt ekstra mat.

Nye unger på vei til tre nye uker på internatet.

Så begynner det tunge alvor et å lette!

Det er søndag 8. mai 1945. Liv har blitt 9 år. Hun skal snart bli 10. Hun står sammen med søsknene sine og flere andre unger. De veiver og veiver med flaggene sine. Og alle roper Hurra! Foreldrene er glade. Alle er glade.

Hvor fikk dere de norske flaggene fra? Norske flagg hadde vært forbudt i 5 lange krigsår. Kanskje dere tegnet de selv. Men det hadde også vært forbudt i 5 år. Noen solide nordmenn hadde nok gjemt flaggene et sted. Det norske flagget var som en helligdom. Det var selveste symbolet på at Norge var et fritt land.

Den 8. mai 1945 ble det norske flagget heist over hele Norge. Tyskland hadde kapitulert og Norge var igjen et fritt land.

Tyske soldater blir raskt beordret nordover av norske myndigheter for å rydde miner som de selv hadde lagt ut. 28 soldater omkom i dette arbeidet.

Flyktningene fra Finnmark ville hjem, men mange måtte vente et helt år for at mineryddingen skulle bli ferdig. Men ikke alle greide å vente.

"20.000 finnmarkinger drar hjem mot myndighetenes bestemmelser.

Det er "Største sivile ulydighet noen gang".

De kom hjem til branntomter og ruinhauger. Og utlagte tyske miner."

(Kilde: NRK)

22. Finnmark skal gjenoppbygges.

Far og onkel var nok i den gruppa som var "ulydige" mot myndighetene. De var av de første som dro tilbake til Honningsvåg for å bygge nytt hus til familien.

Det var ingen tvil om at det var i Honningsvåg de skulle fortsette å bo! Og det hastet med å bygge nytt hus til familien.

Men Planleggingskommisjonen kom på besøk! Skulle alle slags småsteder gjenoppbygges? Eller skulle man bygge nytt på andre og kanskje litt mer "hensiktsmessige" steder?

Kanskje Honningsvåg skulle bygges opp igjen et annet sted enn på Magerøya? Skulle Honningsvåg heller flytte til fastlandet? Til Kåfjord? Honningsvåg var en ren naturhavn. Men i Kåfjord ville det være mulig å oppmudre og lage moloanlegg. Men Honningsvågingene ville hjem. Allerede i juni 1945 var 20-30 mann på plass.

Livs far og onkel er blant disse.

Du tuller ikke med identiteten til deporterte finnmarkinger. "Disse finnmarkingene skulle ikke ha noe av å bli jaget enda en gang hjemmefra". Myndighetene måtte bare gi seg. Finnmarkingene visste sjøl hvor de ville bo. Dessuten var de vant til lite under krigen og de kom hjem til enda mindre.

Sommeren 1945 er varm. Det er farefullt for båttrafikken å gå langs kysten for det kunne være miner som ikke var blitt fjernet.

Inne i Porsanger en sen julkveld går en slektning av Liv ut på jordet for å hente en tønne poteter. Han trækker på en mine og går i lufta.

Alle måtte ha avlusningsbevis! De brukte ikke noe mindre enn DDT mot lusa. Men da fikk de også bevis.

Finnmarkskontoret som skulle etablere seg i en tysk brakkeby i Harstad hadde i 1947: 782 funksjonærer og 10.000 arbeidere for å bistå i oppbyggingen av Finnmark og Nord-Troms.
(Kilde: NRK "Finnmark mellom øst og vest".)

23. Honningsvåg gjenoppstår hus for hus.

De hadde reist fra Repvåg og forbi Honningsvåg i et kaos av røyk og ild. Bak de lå alt i aske.

Men de skulle komme tilbake!

Huset til Liv er det andre bygget som reises etter krigen i Honningsvåg. I dag er det det eldste huset i Honningsvåg utenom kirken.

Far henter familien sin hjem til et ikke altfor ferdig hus 3 uker før jul i 1946. Det var i tillegg til mor, Åse som nå er blitt 11 år, Liv på 10, Ruth på 9, Egil på 6 og Lille Arne som har blitt 2 år og 2 mnd. Det må ha vært en fantastisk tid for far som har bygget hjemmet fra grunnen av og som nå henter familien sin hjem til et trygt liv i Honningsvåg. Krigen er over. Optimismen er stor og det går mot jul i 1946.

1945. Først kom brakkeleire opp.

Solveig1@gmail.com